

Голас Радзімы

№ 43 (1717)
29 кастрычніка 1981 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Каб не сучасны капалюш, гэтак мужчыну ў свіццы і лапцах можна было б палічыць за гасця з мінуўшчыны. Але сустрэўся ён фотакарэспандэнту пітаральна днём, на кірмашы ў Століне. Вяселы прадавец сабраў ля сабе цэлы натоўп не столькі таварам, які, вядома ж, патрэбен у кожным сялянскім двары, колькі дасціпнымі жартамі, прымаўкамі, цудоўна разыгранай роллю хітраватага гаспадара. [Працяг фотарэпартажу пра кірмаш змешчаны на 3-й стар.]

падзеі · людзі · факты

АДКАЗ Л. І. БРЭЖНЕВА НА ПЫТАННЕ КАРЭСПАНДЭНТА «ПРАВДЫ»

ПЫТАННЕ: Нядаўна прэзідэнт ЗША Р. Рэйган заявіў, што Савецкі Саюз, мяркуючы, маўляў, па размовах яго кіраўнікоў «паміж сабой», лічыць магчымай перамогу ў ядзернай вайне. Гэтым ён спрабаваў абгрунтаваць свой курс на фарсіраванае нароччыванне ядзернага арсенала ЗША.

Што б Вы, Леанід Ільіч, маглі сказаць наконт упамянутай заявы амерыканскага прэзідэнта?

АДКАЗ: Пакідаючы на сумленні пана Рэйгана спасылку на тое, быццам яму вядома, аб чым гавораць паміж сабой савецкія кіраўнікі, па сутнасці пытання скажу наступнае:

Думкі і намаганні савецкага кіраўніцтва, як і ў цэлым савецкага народа, накіраваны на тое, каб наогул не дапусціць ядзернай вайны, ліквідаваць са-

му пагрозу яе ўзнікнення. У сваім асяроддзі мы гаворым тое ж самае, што было сказана мною публічна з трыбуны XXVI з'езда КПСС, а імяна: спрабаваць перамагчы адзін аднаго ў гонцы ўзбраенняў, разлічваючы на перамогу ў ядзернай вайне — гэта небяспечнае вар'яцтва.

Дабаўлю, што пачынаць ядзерную вайну ў надзеі выйсці з яе пераможцам можа толькі той, хто вырашыў учыніць самагубства. Якой бы магутнасцю нападаючы ні валодаў, які б спосаб развязвання ядзернай вайны ні выбраў, ён не даб'ецца сваіх мэт. Адылата аббудзеца немінуча.

Такі наш прынцыповы пункт гледжання. Будзе добра, калі і прэзідэнт ЗША зробіць яснаю і недвухсэнсавую заяву, адхіляючую саму ідэю ядзернага напа-

ду як злачынную.

Чаму б, паўстае пытанне, Злучаным Штатам не падтрымаць унесены Савецкім Саюзам на цяперашняй сесіі Генеральнай Асамблеі ААН прапанову наконт непрымянення першымі ядзернай зброі?

Бо калі не будзе першага ядзернага ўдару, то, значыць, не будзе ні другога, ні трэцяга ядзерных удараў. І такім чынам стануць беспрадметнымі самі па сабе разважання аб магчымасці або немагчымасці перамогі ў ядзернай вайне — будзе знята з парадку дня пытанне аб самай ядзернай вайне.

А гэта якраз тое, да чаго імкнуцца ўсе міралюбівыя людзі зямлі, да чаго паслядоўна прыкладае намаганні Савецкі Саюз і яго кіраўніцтва. Так што слова за Злучанымі Штатамі, за іх кіраўніцтвам.

ПРЫЁМЫ У КРАМЛІ

20 кастрычніка Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнеў прыняў у Крамлі Старшыню Выканкома Арганізацыі вызвалення Палесціны (АВП) Я. Арафата і меў з ім гутарку. Л. І. Брэжнеў і Я. Арафат выказалі сур'ёзную заклапочанасць далейшым абстрактным абстаноўкі на Блізкім Усходзе, выкліканым мілітарызмі і імкненнямі ЗША і ўзрастаючай агрэсіўнасцю Ізраіля.

Л. І. Брэжнеў і Я. Арафат рашуча адхілілі спробы ўдзельнікаў кэмп-дэвідскай змовы падманіць размовамі аб так званай «аўтаноміі для палесцінцаў» вырашэнне карэнальнага пытання — прадастаўленне народу Палесціны права на самавызначэнне і стварэнне ўласнай дзяржавы.

Л. І. Брэжнеў падкрэсліў, што Савецкі Саюз паслядоўна выступае ў падтрымку справядлівай барацьбы арабскага народа Палесціны. Ён інфармаваў Я. Арафата аб прадастаўленні прадстаўніцтва АВП у Маскве афіцыйнага дыпламатычнага статусу.

Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнеў прыняў 21 кастрычніка ў Крамлі прэм'ер-міністра зямлі ФРГ Паўночны Рэйн-Вестфалія, члена прэзідыума сацыял-дэмакратычнай партыі Германіі Іаханеса Рау.

Прайшоўшая гутарка была прысвечана актуальным пытанням савецка-заходнегерманскіх адносін і сучаснага міжнароднага становішча.

Удзельнікі сустрэчы аднадушна выказаліся за далейшае развіццё плённага, узаемавыгаднага савецка-заходнегерманскага супрацоўніцтва ў розных сферах. Л. І. Брэжнеў сказаў, што падтрыманне добрасуседскіх адносін і ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва паміж Савецкім Саюзам і ФРГ — гэта буйны фактар стабільнасці на еўрапейскім кантыненте і на міжнароднай арэне ў цэлым, падкрэсліў паслядоўна характар савецкай знешняй палітыкі, накіраванай на ліквідацыю ваеннай пагрозы, паглыбленне разрадкаў, развіццё мірных сувязей з іншымі дзяржавамі.

І. Рау, са свайго боку, выклаў пазіцыю ўрада ФРГ па пытанню захавання міру ў Еўропе, падкрэсліўшы пры гэтым, што для народа ФРГ захаванне міру — гэта пытанне самога яго існавання.

Л. І. Брэжнеў і І. Рау адзначылі велізарнае значэнне ў сучасных умовах падтрымання шырокага дыялога паміж дзяржавамі ў мэтах пераадолення рознагалосцяў і напружанасці, умацавання асноў міру. Значную ролю ў гэтым плане, наводзі пераканання ўдзельнікаў гутаркі, можа адыграць маючы адбыцца візіт Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнева ў Федэратыўную Рэспубліку Германія і яго перагаворы з федэральным канцлерам Г. Шмітам і іншымі кіруючымі дзеячамі ФРГ.

У час гутаркі Л. І. БРЭЖНЕВА з Я. АРАФАТАМ.

РАШУЧАЕ АСУДЖЭННЕ

У Нью-Йорку працягвае работу XXXVI сесія Генеральнай Асамблеі ААН, у якой актыўны ўдзел прымае і дэлегацыя Беларускай ССР. Пры абмеркаванні ў Чацвёртым камітэце пытання «Дзейнасць замежных эканамічных і іншых колаў, якая перашкаджае ажыццяўленню Дэкларацыі аб прадастаўленні незалежнасці каланіяльным краінам і народам у Намібіі і ва ўсіх іншых тэрыторыях, што знаходзяцца пад каланіяльным панаваннем, і намаганням, накіраваным на ліквідацыю каланіялізму, апартаіду і расавай дыскрымінацыі ў паўднёвай частцы Афрыкі», выступіў дэлегат Беларускай ССР П. Беражкоў. Ён асудзіў грабежніцкую палітыку імперыялістычных колаў заходніх дзяржаў, і перш за ўсё краін — членаў НАТО, іх транснацыянальных карпарацый у каланіяльных і залежных тэрыторыях, іх цеснае супрацоўніцтва з расісцкім рэжымам Прэторыі.

Дэлегат падкрэсліў асабліва небяспеку практычна неабмежаванага доступу Паўднёвай Афрыкі да намібійскага урану, ваеннага і ядзернага супрацоўніцтва рэжыму Прэторыі з асноўнымі заходнімі дзяржавамі і Ізраілем. Дэлегацыя Беларускай ССР падтрымлівае любыя эфектыўныя меры, накіраваныя на хутчэйшае і поўнае ажыццяўленне Дэкларацыі аб прадастаўленні незалежнасці каланіяльным краінам і народам і іншых рашэнняў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па дэкаланізацыі.

У Шостым (Юрыдычным) камітэце закончылася абмеркаванне даклада па распрацоўцы міжнароднай канвенцыі аб барацьбе з вярбоўкай, выкарыстаннем, фінансаваннем і абучэннем наёмнікаў. Прынцыповую пазіцыю Беларускай ССР па гэтым пытанню выклаў прадстаўнік БССР А. Бубен. Прамоўца адзначыў, што наёмнікі ўсё яшчэ шырока вярбуюцца рэакцыйнымі імперыялістычнымі і гегеманісцкімі сіламі для падаўлення нацыянальна-вызваленчых рухаў і ўмяшання ва ўнутраныя справы дзяржаў.

Заходнія краіны часам на словах асуджаюць выкарыстанне наёмнікаў, а на справе перашкаджаюць распрацоўцы канвенцыі ў спецыяльным камітэце, створаным для яе выпрацоўкі ў мэтах барацьбы з наёмніцтвам.

Надуманасць і беспрадастаўнасць так званых «пытанняў аб становішчы ў Кампучыі» — тэма выступлення на Пленарным пасяджэнні Генеральнай Асамблеі ААН дэлегата Беларускай ССР А. Лазоўскай. Выступаючы ў Камітэце па адміністрацыйных і бюджэтных пытаннях пры абмеркаванні фінансавых вынікаў для ААН, прадстаўнік Беларускай ССР выступае супраць фінансавання за кошт сродкаў ААН любой дзейнасці, якая наносіць шкоду інтарэсам кампучыйскага народа і справе міру.

ПА ЗАПРАШЭННЮ БЕЛСАЎПРОФА

У Мінску па запрашэнню Белсаўпрофа пабыла прафсаюзная дэлегацыя Італьянскай вобласці Эмілія — Раманья. Гэта сустрэча прафсаюзных актывістаў Беларусі і Італіі — традыцыйная. Цесныя кантакты падтрымліваюць яны з 1972 года, абменьваючыся дэлегацыямі і інфармацыяй па пытаннях прафсаюзнай дзейнасці.

Госці з Італіі сустракаліся з прафсаюзным актывам рэспублікі. Старшыня Белсаўпрофа М. Полазаў раскажаў ім аб рэспубліцы, азнаёміў з дасягненнямі працоўных Савецкай Беларусі ў развіцці эканомікі, навукі і культуры, з поспехамі працаўнікоў гарадоў і сёл.

Госці агледзелі славуцты мясціны Мінска, наведлі Дом-музей І з'езда РСДРП, на плошчы Перамогі ўсклалі кветкі да помніка-абеліска воінам Савецкай Арміі і партызанам. Італьянскія прафсаюзныя работнікі наведлі таксама прамысловыя і сельскагаспадарчыя прадпрыемствы, сацыяльна-культурныя ўстановы.

ФІТАКАМЕРА — УНІВЕРСАЛЬНАЯ МАДЭЛЬ ДЛЯ ЛЮБЫХ ЭКСПЕРЫМЕНТАЎ З РАСЛІНАМІ

«КАНСТРУЮЮЦЬ» ЗЛАКІ

У Беларускай навукова-даследчай інстытуце земляробства ствараюцца перспектывы сарты высокаўраджайных сельскагаспадарчых культур. Трыццаць іх разнавіднасцей ужо ўкаранена на палях.

З загадкавым аддзела селекцыі інстытута земляробства, прафесарам М. Мухіным, ідзем па яго «лабараторыю». Яна унушальна — 2 500 квадратных метраў цяпліц з камерамі штучнага клімату. Тутэйшыя даследчыкі даказвалі, што на індустрыяльных градах гэтых цяпліц у поўнай ізаляцыі ад прыроднага дзённага святла можна атрымаць некалькі ўраджаю збожжавых у год. Сонца тут замяняюць лампы — ксенонавыя, ртутныя, напальвання.

Навуцы даю вядома: з усіх прамяняў, якія псылае Сонца на Зямлю, раслінам больш «па душы» сінія і чырвоныя. Яны дабраторна ўплываюць на прадукцыйнасць. Беларускія вучоныя разам з супрацоўнікамі Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута святатэхнікі вынайшлі новае, чырвона-сіняе «сонейка» — ртутную лампу высокага ціску і вялікай магутнасці з выпраменьваючымі дабаўкамі. Яе прымяненне рэзка павышае ўраджай у фітакамерах. Вузкае спектральнае выпраменьванне дазваляе абгацаць расліны бялкамі, вугляводамі, аскарбінавай кіслотой і г. д. Пры дапамозе такой тэхнікі вывучаюцца магчымасці кіравання біясінтэзам раслін.

Вучоныя бачыць мноства магчымасцей у прымяненні фітакамер: генетыкі на вывядзенне новага сорту траўцы 12—15 гадоў, новая ж сістэма ў дватры разы больш прадукцыйная. Змяняючы якасны састаў святла можна паўплываць на асобныя ўласцівасці раслін, падбраць ключы нават да такіх, напрыклад, непадатлівых, як жэньшэн. Фітакамера — універсальная мадэль для любых эксперыментаў з раслінамі.

Беларусь зусім не «крайскі куток» для селекцыйнай работы. Часта пры перасяленні «нованародных» з цяпліц на палі прыходзіць думаць не аб тым, як палепшыць сорт, а як бы не страціць увесь селекцыйны матэрыял з-за дажджоў, засухі, нечаканых замаразкаў. У той жа час імяна гэтыя прыродныя фактары робяць расліны больш моцнымі.

Цяпер аддзел, якім вось ужо некалькі дзесяткаў гадоў кіруе прафесар Мухін, займаецца селекцыяй азімага тэтраплоіднага і дыплоіднага жыта. Найбольшую папулярнасць Мухіну і яго вучням прынес сорт азімага жыта «белта» (беларускае тэтраплоіднае), які пастаянна ўдасканальваецца. Адроб на халадаўстойлівасць, вынослівасць даў нечаканае для селекцыянераў павышэнне ўраджайнасці — 60—70 цэнтнераў з гектара. Да таго ж «белта» характарызуецца высокай буйназарністасцю (маса 1000 зернаў складае 40—50 грамаў), устойлівасцю да палягання і добрай якасцю збожжа.

Жыта — самая доўгасцябловая культура. Беларускай вучоным-селекцыянерам удалося ўкараціць яе на 15—16 сантыметраў. У выніку павысілася ўстойлівасць да палягання і знізілася страты зерня «белта» пры ўборцы. За апошнія дзесяць гадоў яе культывавання эканамічны эффект склаў 165 мільёнаў рублёў.

Кожны рубель, затрачаны на навукова-даследчую работу па вывядзенню сорту «белта» і яго патомства, акупіў сябе 45 разоў.

Але вось парадокс: чым вышэй становілася ўраджайнасць жыта, тым больш рэзка змяншалася ў зерні колькасць бялку. Свой пошук вучоныя павярнулі ў некалькі іншым напрамку: атрымаць высокаўраджайныя сарты, якія ўтрымліваюць вялікую колькасць бялку. Новыя сарты Беларускага жыта — «беларускае-23», «жодзінскае» ўтрымліваюць яго на 15—16 працэнтаў больш, чым папярэднікі. Калі пры цяперашніх ураджах павялічыць утрыманне бялку ў збожжы толькі на адзін працэнт, то гэта дазволіць накарміць дадаткова 6 мільёнаў чалавек.

У інстытуце вывучаюць і ячмень. Час прад'явіў да гэтай культуры асабліва патрабаванні. Новыя сарты павінны валодаць здольнасцю хутка і ў вялікай колькасці засвойваць мінеральныя ўгнаенні, асабліва азот, быць устойлівымі да палягання, хвароб, даваць зерне добрых кармавых кандыцый. Беларускімі «канструктарамі» раслін выведзены два сарты ячменю — «сувенір» і «мінскі» з патэнцыяльнай ураджайнасцю 60—70 цэнтнераў з гектара і новы сорт «салют», які дае 76—80 цэнтнераў. Цяпер селекцыянеры ствараюць сарты шматгадовага ячменю з павышаным утрыманнем (12—14 працэнтаў) сырога бялку ў зерні і 4—4,5 працэнта лізіну — асноўнага матэрыялу для сінтэзу жывёльнага бялку.

Асабліва перспектывнай у інстытуце лічыцца работу па селекцыі яшчэ больш высокаўраджайнага сорту ячменю, якая вядзецца сумесна з вучонымі ГДР. Новы ячмень павінен валодаць высокімі якасцямі: экстрактыўнасцю; роўнай зарністасцю, што аблягчае апрацоўку зерня; павышанай актыўнасцю ферментаў, якія хутка раствараюць крухмал. Цяпер атрыманы сем новых папуляцый, якія валодаюць гэтымі ўласцівасцямі і, акрамя таго, устойлівыя да распаўсюджанага грыбковага захворвання — мучністай расі. Атрыманы доследныя ўзоры сарты, якія павышаюць ураджайнасць існуючых на 5—10 працэнтаў. Іх ураджай будзе фарміравацца перш за ўсё за кошт добрага кушчэння (на адным квадратным метры 1 000—1 200 прадукцыйных сцяблоў).

Беларускія селекцыянеры падтрымліваюць таксама цесныя кантакты з калегамі з Венгрыі і Польшчы.

Рыгор КОЛАБАЎ.

У ПАЛІКЛІНІКУ ПА ЗАПРАШЭННЮ

УРАЧ ШУКАЕ ХВОРАГА

АДНОІЧЫ 45-гадовы майстар па рамонту тэлевізараў Барыс Сушо прыйшоў з работы і знайшоў у сваёй паштовай скрынцы пісьмо, на якім значыўся незнаёмы зваротны адрас: «Беларускі навукова-даследчы інстытут кардыялогі». Раскрыўшы канверт, са здзіўленнем прачытаў радкі, звернутыя менавіта да яго: «Паважаны Барыс Сушо, — гаварылася ў пісьме, — мы спадзяёмся, што вы здаровы, але ў вашы гады можа быць узроставай схільнасць да ішэмічнай хваробы сэрца або гіпертаніі. Пераканаўча просім прыйсці да нас на абследаванне. Вы атрымаеце кансультацыю, як знізіць так званыя фактары рызыкі, а калі трэба — неабходнае вам лячэнне».

Барыс Сушо — я з ім знаёмы — ніколі не скардзіўся на здароўе. Праўда, здаралася, у другой палавіне дня ў яго пабалбвала галава, але ён лічыў: гэта проста ад стомы. Цяпер жа, атрымаўшы запрашэнне, вырашыў наведаць інстытут. Урачы выявілі ў Сушо раннюю стадыю гіпертаніі. Назначылі курс лячэння, які ён прайшоў у раённай паліклініцы, размешчанай недалёка ад яго дома.

Я напрасіў пракаменціраваць гэты выпадак міністра аховы здароўя Беларускай

ССР Мікалая Саўчанку.

— Некалькі гадоў назад, — раскажаў ён, — запрашэнне чалавека, які адчувае сябе практычна здаровым, у спецыялізаваны цэнтр было рэдкасцю. Сёння да ўсё большай колькасці патэнцыяльных пацыентаў урачы прыходзяць самі. Гэта адна з заканамерных тэндэнцый развіцця савецкай аховы здароўя, сутнасць якой — пераход ад традыцыйнага лячэбнага напрамку да масавага прафілактычнага. Як працягваюцца гэтыя працоўныя ўрачы інстытута кардыялогі?

У кантакце са спецыялістамі паліклінік урачы інстытута праводзяць абследаванне насельніцтва некалькіх раёнаў Мінска. Калі ў каго-небудзь выяўляюцца прыкметы сардэчна-сасудзістых захворванняў або фактары, якія сведчаць аб схільнасці да іх, кардыёлагі бяруць такіх людзей пад нагляд, назначаюць лячэнне. Прыкладна ў кожнага трэцяга абследаванага ва ўзросце 40—59 гадоў (з ліку тых, хто лічыць сябе зусім здаровымі) выяўляюцца пачатковыя

формы хвароб сэрца. І гэта пераконвае нас: іменна ўрачы павінны шукаць хворых.

Работу па ранняму выяўленню сардэчна-сасудзістых захворванняў інстытут вядзе ў рамках усесаюзнай праграмы па шматфактарнай прафілактыцы ішэмічнай хваробы сэрца. У ёй прымаюць удзел яшчэ пяць буйнейшых кардыялагічных цэнтраў Масквы, Ташкента, Каўнаса, Харкава і Фрунзе. Вазіруюцца праграма на вучэнні аб фактарах рызыкі, якія правакуюць развіццё гэтай немачы. Да іх, як вядома, адносяцца артэрыяльная гіпертанія, павышанае ўтрыманне халестэрыну ў крыві, курэнне, лішняя вага і нізкая фізічная актыўнасць.

— Я ні ў якім разе не процістаўляю лячэнне прафілактыцы, — падкрэсліў Мікалай Саўчанка. — «Пажарны» абавязак медыцыны «гасіць» хваробу — заўсёды будзе існаваць. Любы чалавек у нас можа неабмежаваную колькасць разоў звярнуцца за ўрачэбнай дапамогай, прайсці, калі трэба, курс лячэння, у тым ліку і

стацыянарнага, — і ўсё гэта бясплатна. Кожны жыхар Беларусі ў сярэднім за год прыкладна дзесяць разоў наведае паліклініку. Але мы рады, што тры такія відзіты выключна прафілактычныя.

XXVI з'езд КПСС паставіў задачу расшырыць маштабы прафілактыкі і дыспансерызацыі. Гэта — шлях актыўнага выяўлення хворых, правядзення комплексу аздараўленчых мерапрыемстваў (у Беларусі за чатыры апошнія гады на гэта зрасходавана 669 мільёнаў рублёў). Звычайнай з'явай, напрыклад, на прадпрыемствах сталі так званыя ўрачэбна-інжынерныя брыгады. Урачы і інжынеры, што ўваходзяць у іх, складаюць планы паляпшэння ўмоў працы, сочаць за іх выкананнем, забяспечваюць працоўную рэабілітацыю людзей, што маюць фактары рызыкі, гэта значыць штодзённа вядуць прафілактычную работу.

Яе формы ў апошні час змяніліся. Адышла на другі план прафілактыка інфекцыйных хвароб: асноўныя і найбольш небяспечныя з іх

ліквідаваны. Увага наша сканцэнтравана сёння на захворваннях, якія раней былі па-за полем зроку папераджалнага медыцыны, а таксама на праблеме ўмацавання здароўя здаровых. Асабліваю ўвагу ўдзяляем мы дзецям. Дзякуючы пастаянным прафілактычным аглядам мы дабіліся, напрыклад, што 20 працэнтаў дзяцей не хварэюць на працягу года ні разу.

Пакуль нельга сказаць, што мы гэтак жа добра апякаем дарослых. Але толькі пакуль. З кожным годам маштабы папераджалнага аглядаў узрастаюць. Напрыклад, сёння 82 працэнтаў насельніцтва штогод аглядаюць фтызіятры, да 60 працэнтаў — анкалагі, 79 працэнтаў праходзяць абследаванні з мэтай выяўлення грыбковых і скурных захворванняў.

Ахова здароўя — у гэтых словах закладзена ахоўная сутнасць медыцыны. Менавіта з улкам яе мы і будзем сваю работу. «Ёсць на свеце адзіны сапраўдны клад — добрае сэрца», — сказаў некалькі гадоў таму савецкі пісьменнік Канстанцін Паўстоўскі. Прафілактыка захворванняў — сэрца нашай аховы здароўя.

Гутарку вёў
Юрый САПАЖКОЎ.

З ВОСЕНЬСКАЙ ШЧОДРАСЦЮ

Усесаюзны дзень работнікаў сельскай гаспадаркі, які сёлета выпаў на 11 кастрычніка, на Століншчыне адзначылі правядзеннем кірмашу. Вядома, гэта не было толькі традыцыйнае мерапрыемства куплі-продажу, хутчэй тэатралізаванае народнае гуляння, дзе халала і сур'ёзнага, і смешнага, дзе гаспадарчыя клопаты суседнічалі з жаданнем паспяваць, дзе сустракаліся старыя знаёмыя і завязваліся новыя знаёмствы. Людзі святкавалі завяршэнне сёлетніх хлеббаробскіх клопатаў, радаваліся восеньскаму багаццю — вазы і машыны з яблыкамі, капустай, бульбай, з качкамі і курамі запоўнілі гандлёвую плошчу. І хаця дождж «старанна» замінаў людзям, настрой ва ўсіх быў прыўзняты. Акрамя столінцаў і жыхароў навакольных вёсак, у свяце прынялі ўдзел госці з братняй Украіны, Літвы, а таксама калектывы мастацкай самадзей-

насці, пераважна фальклорныя групы з розных раёнаў Брэстчыны. Музыка і спевы вабілі не толькі «пакупнікоў», часам і «прадаўцы», заслухаўшыся, забывалі пра свае яблыкі або гаршкі. Шмат было на кірмашы і розных атракцыёнаў, конкурсаў (у тым ліку і паказ работ народных умельцаў), аўкцыёнаў, разыгрываліся латарэі, дзе на кожны білет абавязкова трапляў выйгрыш — яблык, морква, качан капусты, а самым «шчаслівым» — гуска, авечка, бычок. Кірмаш так і запомніўся ўсім агульнай веселосцю, досціпам арганізатараў, шчодрасцю беларускай восені. **НА ЗДЫМКАХ:** каравая новага ўраджаю; парад сельскагаспадарчай тэхнікі; купіць — не купіць, а пагаварыць цікава; народны майстар Іван СУПРУНЧЫК са сваімі вырабамі; выбіраюць гаршчок для «бабінай кашы».

Фота С. КРЫЦКАГА.

ПРАДУХІЛІЦЬ ПАГРОЗУ ВАЙНЫ

ВАЖНЕЙШАЯ ЗАДАЧА

— Для чалавецтва цяпер няма больш важнай задачы, як прадухіліць новую вайну, — сказаў у інтэрв'ю карэспандэнту БЕЛТА Ойва Нурмела — старшыня нацыянальнага савета амерыкана-савецкай дружбы ў горадзе Берклі. Прыбыўшы ў Савецкі Саюз па запрашэнню Саюза савецкіх таварыстваў дружбы, на працягу двух дзён ён знаходзіўся ў Мінску.

Небяспечная палітыка прэзідэнта ЗША Рэйгана, накіраваная на раздуванне ваеннага псіхозу і нарошчванне гонкі ўзбраенняў, — працягваў ён, — знаходзіць усё менш падтрымкі сярод прадстаўнікоў амерыканскай грамадскасці. Рады ж барацьбітоў за мір у нашай краіне множацца з кожным днём. Сярод іх — рабочыя, служачыя, свяшчэннікі, студэнты, жанчыны, кангрэсмены.

Важнейшая задача нацыянальнага савета амерыкана-савецкай дружбы, усіх яго арганізацый на месцах — падтрымка і актывізацыя руху барацьбітоў за мір. У сувязі з гэтым вялікае значэнне мы надаём азнаямленню шырокай грамадскасці з мірнымі ініцыятывамі Савецкага Саюза, абвешчанымі ў Звароце Вярхоўнага Савета СССР «Да парламентаў і народаў свету», у выступленнях савецкіх дэлегатаў на праходзячай цяпер у Нью-Йорку Генеральнай Асамблеі ААН.

У сучасных умовах, калі адміністрацыя Вашынгтона стала на адкрытыя антысавецкія пазіцыі, гэта нялёгка, падкрэсліў Ойва Нурмела. І ўсё ж мы выкарыстоўваем для гэтага любую магчымасць: выданне і распаўсюджванне матэрыялаў з пераказам сутнасці савецкіх мірных ініцыятыв, сустрэчы амерыканцаў з людзьмі, пабыўшымі ў Савецкім Саюзе, выступленні па радыё і тэлебачанню, у друку. І я рад паведаміць, што ўсё больш маіх суайчыннікаў пазнаюць праўду аб Савецкай краіне і яе людзях, іх імкненнях да міру і бяспекі народаў.

ПЕРШАЯ АЛІМПІЙСКАЯ ўзнагарода БЕЛАРУСКІХ СПАРТСМЕНАў

ДАРАЖЭЙ ЗА ЗОЛАТА

У Алімпійскіх гульнях, што адбыліся ў 1956-м годзе ў аўстралійскім горадзе Мельбурне, у складзе савецкай каманды было вострым прадстаўнікоў Беларусі. Лепш з спартсменаў нашай рэспублікі выступіў кі-

дальнік молата Міхаіл Крываносаў, які заняў другое месца. Яго сярэбраны медаль быў першай алімпійскай узнагародай беларусаў на Гульнях. І ацэньвалася тады яна даражэй за залату.

...Гадоў сем назад мяне запрасілі на спартыўнае свята ў 114-ю сярэдняю школу Мінска. Тут збіраліся ўшанаваць лепшых спартсменаў і прапагандыстаў спорту домакіраўніцтва № 35. Акрамя дзяўчынак і хлопчыкаў, у зале прысутнічалі іх бацькі, госці з мікрараёна Зялёны Луг.

У гэтай школе ў мяне былі знаёмыя хлопчыкі. Я не раз прымаў удзел у спартакіадах домакіраўніцтва, судзіў сустрэчы па футболе, тэнісу, шахматах і шашках. І калі да пачатку ўрачыстасцей заставаўся мінут пятнаццаць, калі мяне сабралася нямала дзяцей. Мы гаварылі пра вучнёўскія справы, апошнія навіны спорту. І не адразу заўважылі, што на сцэне ўжо заняў сваё месца прэзідыум урачыстасцяў сходу. У першым радзе сядзелі добра вядомыя ў нашай краіне спартсмены. Я папрасіў сваіх юных сяброў назваць некалькі імёнаў. І яны адразу пералічылі знамяцітых: неаднаразовага рэкардсмена і прызёра Еўропы і СССР штангіста Рафала Белянкова, яго брата майстра спорту барца Аркадзя Белянкова... І толькі аднаго не змаглі назваць — высокага росту, плячыстага мужчыну, што сядзеў амаль у самым цэнтры. Праўда, калі я падказаў ім, што гэта Міхаіл Крываносаў, то мае юныя сябры адразу ж успомнілі: першы беларускі спартсмен, які заваяваў медаль на Алімпіядзе, кідалінік молата... Ці не таму гэтыя звесткі былі такімі сціплымі, што Міхаіл Крываносаў — гэта ўжо гісторыя нашага спорту?

Сёння не здзівіш нікога сярэбраным медалём (ці ж мала заваёўваюць цяпер «золата» на самых розных спаборніцтвах беларускія спартсмены!), ды і выступаў Крываносаў тады, калі іх яшчэ і на свеце не было.

Старшыня сходу даў слова чэмпіёну.

Прызнацца, я хваляваўся за Міхаіла Пятровіча. Ён добры прамоўца. У гэтым я пераканаўся, калі слухаў яго аднойчы на трактарным заводзе. Але там, на трактарным, была зусім іншая аўдыторыя: рабочыя, аматары спорту, якія былі сведкамі трыумфальных выступленняў Крываносава, неаднаразовага чэмпіёна і рэкардсмена свету, краіны. А ў школе сабраліся ў асноўным дзеці. Ці ж зразумеюць яны Міхаіла Пятровіча, які, вядома ж, раскажа, як было цяжка савецкім спартсменам прабываць дарогу на міжнародную арэну, як ён і яго аднагодкі пракладвалі шлях на п'едэстал вялікай групы беларускіх спартсменаў, што сталі алімпійскімі чэмпіёнамі, і чаму тое серабро даражэй за іншае золата.

Дарэмна я хваляваўся. Зала зразумела Міхаіла Крываносава. Пачаў ён сваё выступленне з выпадку, які здарыўся з ім на хельсінскай Алімпіядзе. А больш дакладна — раскажаў пра сваю сустрэчу з чорнаскурым спартсменам, які выступаў за каманду Вялікабрытаніі. Міхаіл Пятровіч пераканаў вучняў гэты кароткі дыялог:

— Ты адкуль? — спытаў новы знаёмы.
— З Беларусі.
— ?

— З Савецкага Саюза, — удакладніў Крываносаў.

— Ведаю Галандыю, Бельгію, Данію... — пачаў той пералічваць краіны, — а вось пра Савецкі Саюз не чуў. Напэўна, гэта маленькая дзяржава, калі я не ведаю пра яе?..

Ідзе ўжо 1952 год, а ён не ведае пра краіну, якая займае шостую частку зямнога шара! Спачатку Міхаілу Пятровічу здалася, што з яго жартуюць. Але справа аказалася больш сур'езнай.

Гэты спартсмен быў з брытанскай калоніі. Адміністрацыйныя ўлады калоніі стараліся скрываць ад мясцовага насельніцтва той факт, што на зямлі існуюць сацыялістычныя краіны, у першую чаргу — Савецкі Саюз.

Калі ж праўду хаваць ад людзей стала немагчыма, палітыканы ў спорце пусцілі новую плётку. Яны сцвярджалі, што ў СССР няма ўмоў для росту выдатных спартсменаў. А калі такі і знойдзецца, то ён абавязкова будзе... рускім. У «калоніях» — гэта значыць саюзных рэспубліках — не можа быць чэмпіёнаў ці рэкардсменаў свету.

І Крываносаў быў першым алімпійцам, які прынёс сусветную славу беларускаму спорту.

На Алімпіядзе ў Аўстраліі яго ўклад у перамогу савецкай каманды быў сціплым — сярэбраны медаль. А на XXII Алімпіядзе ў Маскве пасланцы рэспублікі заваявалі столькі залатых, сярэбраных і бронзавых медалёў, колькі не атрымалі Італія, Іспанія, Францыя, разам узятых.

Прыход у вялікі спорт Крываносава быў нялёгкім, спатрэбіўся не адзін год, каб вырасці ў прызнанага майстра. Хаця ўпартаму юнаку з Крычава яшчэ з дзяцінства прадказвалі слаўную спартыўную будучыню: дужы, выносливы, спрытны. Міхаіл Крываносаў з захапленнем займаўся барацьбой, валеяболам, боксам, вельмі любіў лыжы, кідаў дыск. У гэтых відах дамагаўся нядрэнных вынікаў. Скажам, да нарматыва майстра спорту ў кіданні дыска яму не хапала толькі чатырох сантыметраў. Уваходзіў у зборную каманду Савецкага Саюза. У Мінску, куды пераехаў Міхаіл Пятровіч, трэнеры бачылі ў ім будучага рэкардсмена-дыскабола. Але вынікі тут раслі марудна, кожны сантыметр даваўся з вялікай цяжкасцю. На першынствах краіны Крываносаў царпеў адну няўдачу за адной. Стаў ужо думаць, ці не кінуць займацца рэгулярна спортам. Дапамог выпадак.

У 1952 годзе праходзіў лёгкаатлетычны турнір спартсменаў сацыялістычных краін. Міхаіла Пятровіча на ім чакала чарговая няўдача: у кіданні дыска не трапіў у фінал. З вялікай цяжкасцю ўгаварыў трэнераў каманды Савецкага Саюза, каб дазволілі ўдзельнічаць яшчэ ў адным відзе спаборніцтваў — кіданні молата. І тут здарылася нечаканае. Міхаіл Крываносаў з савецкіх спартсменаў заняў другое месца.

Гэты вынік абнадзеіў і падбадзёрыў. Міхаіл Пятровіч, хаця і не перастаў займацца дыскам, але ўсё больш і

больш часу аддаваў кіданню молата.

Няўдача на Алімпіядзе ў Хельсінкі ў 1952 годзе не збытжыла спартсмена. На першынстве Еўропы ў 1954 годзе Крываносаў перамагае ў кіданні молата з сусветным рэкордам — 63 метры 34 сантыметры. У 1954 годзе сусветны рэкорд абнаўляўся беларускім спартсменам некалькі разоў.

А што ж сапернікі? Яны не хочуч уступаць. Вось ужо Станіслаў Нянашаў кідае молат на 64 метры 70 сантыметраў. Але Крываносаў вясной 1956 года вяртае рэкорд. Тут жа прыходзяць весткі з-за акіяна: спачатку амерыканец Влэер, а пасля яго зямляк Коналі дамагаюцца лепшых вынікаў. І зноў ужо ў завочнай спрэчцы з ім яшчэ двойчы беларускі спартсмен устанаўлівае сусветныя рэкорды.

Нарэшце ў далёкім Мельбурне на Алімпійскіх гульнях у 1956 годзе Крываносаў заваяваў сярэбраны медаль. Першы медаль беларускіх спартсменаў-алімпійцаў. Няма цаны гэтай узнагародзе. Яна была пачаткам вялікай колькасці ўзнагарод, якія пазней заваявалі беларускія спартсмены на Алімпійскіх гульнях.

Вось аб чым раскажаў на вечары вучням Міхаіл Крываносаў. А калі ён скончыў, то здавалася, не будзе канца пытанням. Доўга не адпускала Крываносава дзеці.

Як жа далей склаўся лёс выдатнага спартсмена? Чым стаў займацца Міхаіл Пятровіч, калі прыйшлося, як кажуць, павесіць кеды на цвік?..

Сціплы хлопец дамогся сваёй упартасцю, вялікай сілай волі спартыўнай славы. Яго ведалі на кожным прадпрыемстве, у кожнай арганізацыі, амаль што ў кожным доме. Але слава прыносіць чалавеку ў нашай краіне ў асноўным маральнае задавальненне. І ўжо ні ў якім разе не дае прывілей ці права на заняцце якой-небудзь высокай пасады або іншых пераваг у нашым савецкім грамадстве.

Не было выключэння і для Міхаіла Крываносава. У 1960 годзе ён пераходзіць на трэнерскую работу. Трэніруе зборную каманду СССР. Гэта з яго школы выйшлі неаднаразовыя чэмпіёны і рэкардсмены свету, Алімпійскіх гульняў беларус Клім, украінец Бандарчук.

Міхаілу Крываносаву за падрыхтоўку спартсменаў высокага класа прысвоены званні: «Заслужаны трэнер БССР», «Заслужаны дзеяч фізічнай культуры і спорту рэспублікі».

Закончыў тэхнікум, а пасля і Інстытут фізічнай культуры.

Вялікі асабісты вопыт як спартсмена, а затым і як трэнера дазволілі Міхаілу Пятровічу абараніць кандыдацкую дысертацыю, тэма якой — «Падрыхтоўка кідалінік молата вышэйшага класа».

У 1972 годзе ён назначана загадчыкам кафедры лёгкай атлетыкі, а праз чатыры гады — прарэктарам Беларускага дзяржаўнага інстытута фізічнай культуры і спорту.

Яўген ТУРАНКЕВІЧ.

Што? * Як? * Чаму?

Нашы суайчыннікі, якім давялося пабываць у Беларусі, у сваіх пісьмах у рэдакцыю заўсёды дзеляцца думкамі і разважаннямі аб тым, што ўбачылі на Радзіме. Іх уражвае, што савецкія людзі многа чытаюць, добра ведаюць імёны не толькі сваіх, але і замежных пісьменнікаў, знаёмыя з іх творчасцю. Наогул не рэдкасць у сям'і ўласная бібліятэка. Сфарміраваць яе часта дапамагае аматарам кнігі

БУКІНІСТЫЧНЫ МАГАЗІН

Хаця Савецкі Саюз з'яўляецца ў свеце кнігавыдаўцом № 1, мільённы тыражы разыходзяцца вельмі хутка, што сведчыць пра цікаўнасць шырокіх мас да грамадска-палітычнай, мастацкай літаратуры, сучаснай і класічнай, пра высокі культурны ўзровень людзей.

Усеагульная цікаўнасць да кнігі, між іншым, цесна звязана і з адносінамі да яе — беражлівымі, дбайнымі. Хаця кнігі ў нас танныя, асабліва дзіцячыя, нікому не прыйдзе ў галаву выкінуць прачытаную, непатрэбную. Кнігай можа зацікавіцца іншы чалавек.

Кнігаабмен адбываецца праз букіністычны магазін. У Мінску іх тры. У хуткім часе адкрывецца яшчэ адзін — «Антыквар», дзе будуць выключна рэдкія старажытныя кнігі, часопісы, паштоўкі, альбомы. Гэтыя каштоўныя выданні, знойдзеныя на гарышчы ў вясковым доме або атрыманыя ў спадчыну ад родных, у першую чаргу трапляюць на экспертызу да таваразнаўца — чалавека адпаведнай адукацыі. У некаторых выпадках даюць сваё заключэнне спецыялісты Акадэміі навук БССР. Зразумела, што «правам першага пакупніка» заўсёды карыстаецца фундаментальная бібліятэка Акадэміі навук рэспублікі, іншыя бібліятэкі.

У якія ж умовы пастаўлены наведвальнікі букіністычных магазінаў? У вельмі выгадныя. Па-першае, кнігі, што карыстаюцца вялікім попытам, нават калі яны і не новыя, прадаюцца за намінальны кошт. З таго, хто здае кнігі, вылічваецца толькі 7 працэнтаў камісійных. Вышэй за намінальны кошт прадаюцца кнігі, што рэдка перавыдаваліся або выдаваліся ў першыя гады Савецкай улады, дарэвалюцыйныя выданні. Іншая літаратура па розных галінах ведаў прымаецца са скидкай 10—30 працэнтаў. Па-другое, кожны можа аформіць у магазіне заказ на тую кнігу, якая яму патрэбна. Усе заяўкі вывешваюцца ў гандлёвай зале магазіна. У сваю чаргу заказчык прапануе ў абмен кнігі, якія таксама карыстаюцца попытам, але яму па нейкіх прычынах непатрэбныя. Такі кнігаабмен (ён называецца матавым) дае магчымасць кожнаму сфарміраваць уласную бібліятэку ў адпаведнасці з густамі і схільнасцямі. Больш простым з'яўляецца звычайны абмен. Напрыклад, чалавек прынёс том Дзюма, а хоча ўзяць Талстога, які ў гэты момант ёсць у магазіне. Тут жа афармляецца абмен.

Трэба адзначыць і тую акалічнасць, што кнігалюбы прыходзяць у магазін не толькі, каб нешта прыдаць або прадаць. Сустрэкаючыся, яны абменьваюцца думкамі аб прачытаным, раяцца.

Як правіла, вялікім попытам карыстаюцца ў букіністычным дзіцячыя кнігі. Здавалася б, якая карысць гаспадару несці ў скупку тоненькія кніжкі, якія каштуюць усяго 15—20 капеек? Зразумела, гэта выклікана не імкненнем вярнуць свае грошы, а выхаваным у кожнага пацудом павагі да кнігі, жаданнем, каб яна даўжэй паслужыла людзям.

Букіністычны магазін, які ў звычайнай кнігарні, з'яўляецца своеасаблівым комплексам, які заўсёды дакладна паказвае, на чым цяпер канцэнтруецца чытальніцкая ўвага. У адпаведнасці з попытам у рэспубліцы зноў перавыдадзены (ужо ў каторы раз) класічныя творы Джэка Лондана, Фёдара Дастаеўскага, Леаніда Андрэева, Эміля Заля, Віктара Гюго, Льва Талстога...

Пра тое, што гэтыя магазіны папулярныя сярод насельніцтва, аказваюць дзейную дапамогу чытачам, сведчыць і такі факт: у сталічныя букіністычныя сталі прыходзіць пісьмы (з просьбай атрымаць шляхам кнігаабмену тое ці іншае патрэбнае выданне) з самых розных куткоў рэспублікі. Усе гэтыя заяўкі па магчымасці выконваюцца. У той жа час, улічваючы пажаданні шматлікіх аматараў кнігі, букіністычныя магазіны сталі стварацца і ў невялікіх правінцыяльных гарадах, каб задаволіць усё растучыя патрэбы нашых чытачоў.

Крокі пяцігодкі. Аб іх можна меркаваць па тым, як мяняецца аблічча вёсак і пасёлкаў, як узнікаюцца светлыя будынкі Палацаў культуры, школ, бальніц. Удасканальваецца і быт сельскіх жыхароў. Сёння жылыя дамы з усімі выгодамі будуюцца ў кожным калгасе і саўгасе. Ва ўсім гэтым — праявы клопатаў дзяржавы пра чалавека.

Як адзін са шматлікіх прыкладаў — сяло Геранены, цэнтр калгаса імя XXII з'езда партыі Іўеўскага раёна. Нядаўна ў панараму прыгожых дамоў упісаўся гандлёвы цэнтр. У ім размесціліся прамтаварны і прадуктовы магазіны, сталовая, кулінарыя, піўны бар.

НА ЗДЫМКУ: гандлёвы цэнтр у Гераненах.

Фота М. КАРЖУЕВА.

New residential micro-district «Vostok-1» in Minsk.

Photo by E. ELKSIN.

Housing Construction in Byelorussia

FOR THE FIRST TIME IN HISTORY THE RIGHT TO HOUSING IS CONFIRMED IN THE FUNDAMENTAL LAW OF THE SOVIET SOCIALIST STATE.

«Citizens of the Byelorussian SSR have the right to housing. This right is ensured by the development and upkeep of state and socially-owned housing; by assistance for cooperative and individual house building; by fair distribution, under public control of the housing that

becomes available through fulfilment of the programme of building well-appointed dwellings and by low rents and low charges for utility services».

(Article 42 of the Constitution of the Byelorussian SSR)

Owing to the selfless labour of the Soviet people, the successful fulfilment of the Five-Year Plans of social and economic development the Soviet state has created enormous economic potential, which enables the state to assume the responsibility for providing its citizens with housing in accordance with the Constitution.

In the Report of the CPSU Central Committee to the 26th Congress of the CPSU comrade L. I. Brezhnev, General Secretary of the CPSU Central Committee, pointed out: «The central objective of the Eleventh Five-Year Plan is to ensure the further improvement of the Soviet people's well-being».

Rapid growth of socialist economy allowed to create in short time a powerful building industry, and to transfer housing construction on an industrial basis.

More than 60 per cent of residential houses are being built of the pre-fabricated elements. The solution of the housing questions is in the centre of attention of People's Deputies Soviets and is strictly controlled by the community. The state housing construction is financed from the budget. Alongside with this the State renders every assistance (credits, building materials and building services etc.) to those who want to build housing at their own expense.

The State does not get any profit from the housing construction. This is the real essence of the right to housing in the socialist country.

The Republic has an enormous housing fund today. As much as 21 million square metres of floor space were built during the Tenth Five-Year Plan period (1976—1980) (the population of the Republic was 9.6 million in January, 1981). The housing built during the Tenth Five-Year Plan period in cities and small towns only has far exceeded that what has been constructed du-

ring the whole pre-war period. It gave an opportunity to every fifth citizen of the Republic to improve his living conditions.

Building schools, kindergartens and nurseries, shops, catering facilities, sporting and medical institutions, means of transportation, greenery planting and expansion of public gardens and parks simultaneously with the construction of residential houses also contributes to better living conditions of the people.

Similar large-scale programme of housing construction is planned for the Eleventh Five-Year Plan period (1981—1985). The Law «On the State Plan of the Economic and Social Development of the Byelorussian SSR for 1981» which was adopted by the Supreme Soviet of the Byelorussian SSR in November 1980, reads, *inter alia*: «To build 4.1 million square metres of housing at the expense of all financial sources in 1981». It is planned to build 22 million square metres of floor space on the whole in the next five-year period.

The distribution of housing in the Byelorussian SSR is now based on the principle «One flat to one family». In the Eleventh Five-Year Plan period the layout of the flats will be further improved. It is envisaged to increase the living floor space per each family member to 13 square metres.

An apartment is a social property of great material value which is provided to the people by the State free of charge depending on people's needs in accordance with general turn. The rents in the Soviet country have been stable since 1928. At present each square metre of housing costs to the State 160 roubles. Whereas the rent is 13,2 kopeks (about 18 cents) per square metre — the lowest in the world. Moreover the kitchen, bathroom walk-in closets, corridor and other subsidiary rooms

are not considered as living floor space and therefore they and their heating in winter are not included into the rent. The heating of one square metre of housing costs every family approximately 18 kopeks a month. The cost of other services and utilities is as follows: cold water and sewerage—20 kopeks, hot water—60 kopeks, gas—12 kopeks a month per each family member; radioset—50 kopeks, telephone—2 roubles 50 kopeks, communal TV antenna—15 kopeks a month. One kilowatt-hour of electricity for illumination and electric appliances costs 4 kopeks, and for electric kitchen-range—2 kopeks. Some categories of population pay only half of the housing rent (war veterans disabled persons and others).

All citizens of the Byelorussian SSR have the right to housing without exception. The principle of socialism «From each according to his ability, to each according to his work», is being taken into account while distributing housing. «The Regulation on the Distribution of Housing in the Byelorussian SSR», approved by the BSSR Council of Ministers and the Byelorussian Council of Trade Unions in February 1976 says: «While distributing the housing, priority is given to veterans of labour, industrial and office workers who successfully and conscientiously fulfil their labour duties». Privileges are also given to disabled persons, war veterans, large families, young specialists, which have been assigned to work after graduating from educational establishments.

Successfully solving the housing programme, the Soviet state ensures the realization of the constitutional right of the citizens to housing, which represents one of the most essential elements of the right of the Soviet people to a free and all-round development.

WHAT? HOW? WHY?

STATE INSURANCE

As early as 1918, the Lenin Decree 'On Socialization of Land' read this: «Every family household shall be insured against fire, loss of cattle, crop failure, against damage done by hail, drought and other natural calamities through a system of mutual Soviet insurance».

Such a system of state insurance is created in our country. Every citizen of the USSR has the right, and extensively uses it, to insure his and his children's life, property, transport means and other articles against accident, damage, loss, etc.

It was not accidental that V. I. Lenin spoke of 'mutual insurance'. One of the principal differences of the state insurance system under socialism is that it functions on the basis of mutually beneficial relationships between state and citizens. While under capitalism private insurance companies are looking after their own interests, and state insurance agencies often force people to insure their lives and property thereby keeping them in their hopeless bondage, the Soviet sees to it that state insurance agencies do everything possible to improve the well-being of the citizens and offer them extensive and reliable financial guarantees. On the other hand, the system of state insurance in the Soviet Union is a part of the socialist financial system; therefore, by redistributing the available monetary resources, it promotes the development of the national economy, helps to restock means of production and, consequently, once again promotes the well-being of the working people.

Let us consider the methods and forms of state insurance, as they are adopted in our country. Obligatory insurance and voluntary insurance are the two types of state insurance widely practised in our country. Obligatory insurance is established by law; it mainly concerns the insurance of buildings and certain species of animals. Insurance fees are not high. They are to be paid annually. However, citizens find voluntary insurance to be more advantageous, for the state's liabilities for compensation envisage a much wider or almost complete coverage of losses in case of illness, fire or natural calamities. The property of collective farms is subject to obligatory insurance. By the way, this is a unique system of insurance that exists solely in our country. The collective farms find the obligatory insurance terms extremely favourable and advantageous. Obligatory insurance was introduced in 1967 as an integral part of the program of our party aimed at creating the most favourable conditions for the development of agriculture. In accordance with the law, State Insurance agencies pay out to collective farms a 100% compensation for the loss of crops and a 50% compensation for poor crops due to natural calamities, adverse weather conditions, for the loss of cattle and buildings caused by natural hazards. As is seen, State Insurance agencies make no profit at all; at the same time, the collective farms are guaranteed against financial losses, as was the case with the floods in the Polesyie region.

Citizens have their property and houses insured of their own free will. Insurance liabilities, that is when the insured receives insurance money, vary greatly. The insured is compensated for complete or partial disablement, disease, injury, traffic accidents, fire, floods, etc. Insurance can be effected long-term and short-term. Any household appliance can be insured against damage or loss, if so required. In any case of insurance, be it obligatory or voluntary, long-term or short-term, insurance fees are low enough to be reasonable to everyone.

It will also be of interest to know about the forms of insurance which do not exist in the USSR. For example, in our country people are not insured against temporary disablement due to illness (in this case the state pays out sickness benefits), for unemployment. Nor is there old-age pension insurance (except voluntary insurance to receive supplementary pensions for children) and other forms of insurance that are widely spread in capitalist countries.

The 1974 floods are a convincing proof of the unconditional guarantees the citizens get from the State Insurance agencies. It is extremely significant that the insureds did not lodge any complaints with the State Insurance agencies that they had not received the fixed sum of insurance money or that insurance payment was overdue, although the financial operations involved hundreds upon hundreds of thousand roubles.

AN IMPORTANT INSTRUMENT OF PEACE

The third Tuesday of September signalled the opening of the 36th Session of the UN General Assembly — the most representative political forum in modern world. Delegates of 154 member-states have started the debates on the 126 points on the agenda.

The socialist countries have arrived in New York with a well-founded program of struggle to avert nuclear war. The Soviet Union, which has been constantly introducing clear-cut and perspective proposals in the field of disarmament, is to introduce a new important initiative submitting for consideration the question «On concluding a treaty on banning the dep-

loyment in space of weapons of any type».

The Byelorussian SSR, one of the founding members of the United Nations, pursues in this organization an active struggle for extinguishing the hotbeds of wars and for the pacific resolution of international problems.

The working people of our republic, just as all people of goodwill, hope that the current session will make a constructive contribution to pulling the collective efforts of UN memberstates directed at preserving and strengthening peace, against the militaristic plans, and at eliminating the danger of a nuclear war which hangs over mankind.

ЧАМУ РУСКУЮ МОВУ ВЕДАЮЦЬ І Вывучаюць сотні мільёнаў
НЯРУСКІХ

ЯКОЕ МЕСЦА СЯРОД РОЎНЫХ

АДКАЗВАЕ ПРАФЕСАР МАСХУД ДЖУНУСАЎ, ДОКТАР ФІЛАСОФСКІХ НАВУК

Нядаўна выдадзеная ў ЗША кніга «Навошта вывучаць рускую мову?» тлумачыць: яна шырока прымяняецца ў самых розных сферах эканомікі і культуры, навукі і тэхнікі, ведаць яе заўсёды карысна, а то і неабходна. «Панулярнасць рускай мовы расце вельмі хутка», — пісала лонданская «Файнэншл таймс», падрабязна і кампэтэнтна расказваючы аб ёй, аб яе растучай ролі на сусветнай арэне, адзначыўшы, між іншым, што іменна яна, а не англійская выбіраецца як першая замежная многімі студэнтамі Францыі. Артыкул у газеце дзелавых колаў лішні раз пацвярджае: англійская, якая лічылася нека-

лі сусветнай мовай гандлю і тэхнікі, даўно ўжо не ўнікальная ў гэтай функцыі, руская тут не менш важная і ўсё больш уплывовая. Нярускіх, у той або іншай меры валодаючых рускай мовай, на Зямлі ўжо сотні мільёнаў. І будзе ўсё больш: яе выкладанне ўвялі амаль 100 краін супраць 80 у 1970 годзе (самаадукацыя не ўлічваецца, інакш давалося б назваць практычна ўсе дзяржавы). Нічога дзіўнага: на рускай публікуецца адна трэць сусветнай навукова-тэхнічнай літаратуры і заказіравана кірыліцай тры чвэрці ўсёй інфармацыі, назапашанай народамі планеты. Аваладаўшы ёю, вы атры-

маеце ўніверсальны ключ да шыфраў столькіх моў, колькі не засвоіць і звышпаліглот. Вядома, шырокі доступ да іх адкрывае і англійская. Але пераклады на рускую робяцца больш аператыўна, а СССР — перакладчык № 1. Лёгка прадоўжыць, але і сказанага дастаткова, каб зразумець, чаму руская мова набывае ўсё большае значэнне і месца ўсюды, перш за ўсё, зразумела, у Краіне Саветаў. Роднай яна застаецца цяпер для 59 працэнтаў яе жыхароў. Тыя, хто свабодна валодае ёю як другой (пасля сваёй роднай) мовай — зручнейшым сродкам міжнацыянальных зносін у СССР — складаюць усё большую до-

лю насельніцтва — звыш 23 працэнтаў супраць 17 у 1970 годзе.

КАЛІ ўсё мовы раўнапраўныя, ці магчыма першая сярод роўных?

Адпачываючы нядаўна на курорце Цхалтуба ў Грузіі, я пачуў адну кур'ёзную гісторыю. Вось што здарылася на спектаклі грузінскага тэатра імя Руставелі «Каўказскі малавы круг» у Эдынбургу на фестывалі 1979 года. Госці з СССР, што сядзелі ў зале, заўважылі: нешта ўстрыжывала і ледзь не да слёз давала іх суседку-незнаёмку. Вядома, занепакоіліся: ці не трэба ёй дапамагчы? Высветлілася: яе вельмі засмуціла тое, што яна, студэнтка мясцовага ўніверсітэта, якая вучыць рускую мову, не зразумела ні слова. Але гэта не дзіўна, супакоілі яе, бо драма Брэхта гучыць па-грузінску...

Відавочна, дзяўчына чакала: раз трупа «з Расіі», то іграць павінна па-руску. Але чаму? Расія, як часта называюць на Захадзе СССР нават у афіцыйных дакументах, — гэта толькі адна з 15 саюзных рэспублік, да таго ж шматнацыянальная — РСФСР. На яе тэрыторыі (76 працэнтаў агульнасаюзнай) — 31 з 38 аўтаномных рэспублік, абласцей, акруг. І рускімі называць усіх савецкіх людзей таксама няправільна. Я, напрыклад, татарын. А ўсяго ў маёй краіне звыш 100 народаў. Іншыя налічваюць толькі сотні прадстаўнікоў: алеуты, тафалары, юкагры... Самыя шматлікія — рускія: іх больш за 137 мільёнаў. Але ўсе мовы, незалежна ад колькасці валодаючых імі, раўнапраўныя, як і ўсе нацыі ў СССР.

Узяць, скажам, Грузію. Праўда, грузінская мова застаецца найбольш пашыранай у гэтай шматнацыянальнай рэспубліцы, дзе 69 працэнтаў жыхароў — грузіны, 9 — армяне, 7 — рускія, 5 — азербайджанцы і г. д. На ёй вядуцца справы ва ўстановах, пасяджэнні ў мясцовых органах улады, судах і г. д. Але ўсім грамадзянам гаран-

СЯБРА ПРЫРОДЫ І ЧАЛАВЕКА

ВІТАЛЮ ВОЛЬСКАМУ — 80 ГАДОУ

Урачыстым вечарам у ДOME літаратара адзначыла грамадскасць Мінска юбілей аднаго са старэйшых беларускіх пісьменнікаў. Амаль шэсць дзесяцігоддзяў яго артыкулы, краязнаўчыя нарысы, п'есы, апавесці, навуковыя манаграфіі цікавілі чытачоў розных узростаў.

Нарадзіўся Віталь Вольскі (Віталь Фрыдрыхавіч Зейдэль) у Пецярбургу, юнаком уключыўся ў рэвалюцыйную барацьбу, быў удзельнікам вызвалення Беларусі ад акупантаў-пі-

судчыкаў. Будучы пісьменнік рана зацікавіўся фальклорам, пачаў яго збіраць і вывучаць. Асабліва ўразіла яго вусная паэтычная творчасць беларусаў, ён глыбока асэнсоўваў яе ў сваіх навуковых працах, на яе аснове стварыў некалькі п'ес для тэатра, якія карыстаюцца папулярнасцю і сёння. Самая вядомая з іх — камедыя «Несцерка». Лірыка, гумар, з'едлівая сатыра праяўляюцца тут па-народнаму трапіна і дасканала. Герой камедыі быццам увасабляе ўсе лепшыя рысы народа — аптымізм і жыц-

цярадаснасць, шчырасць і прагу дзеяння, душэўную сілу і прыгажосць. Спектаклем па п'есе «Несцерка» па традыцыі штогод адкрывае сезон Віцебскі тэатр імя Якуба Коласа, які за гэту пастаноўку быў удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР.

У пасляваенны час Віталь Вольскі актыўна працуе ў прозе, стварыў цыклы краязнаўчых нарысаў, выдаў шмат апавесцей і апавяданняў аб прыродзе Беларусі, яе людзях. Ён адзін з першых пісьменнікаў-аніmalістаў у нашай літаратуры. У прадмове да кнігі В. Вольскага «Родны край» вядомы беларускі пісьменнік Янка Маўр назваў аўтара сябрам прыроды і чалавека.

НАТАТКІ ПРА МАЛАДОГА

КАМПАЗІТАРА УЛАДЗІМІРА

КАНДРУСЕВІЧА

УВЕРЦЮРА ДА КАНЦЭРТА

МАНАЛОГ НАСТАЎНІКА

Валодзю Кандрусевіча я б назваў адным з лепшых сваіх вучняў. І справа не толькі ў тым, што па ўсіх дысцыплінах ён атрымліваў выдатныя адзнакі... Яшчэ на ўступных экзаменах у кансерваторыі, калі я паслухаў яго кампазіцыі, то адчуў вялікія здольнасці юнака. З ім мы займаліся па паскоранай праграме, і Уладзімір скончыў вучобу на год раней за іншых студэнтаў. Потым былі заняткі ў аспірантуры. Усе гэтыя гады ў творчых адносінах былі даволі плённыя для майго вучня. Ім створаны фартэп'яныя цыклы «Калядкі», араторыя «Паданне» на словы Купалы, варыяцыі для габоя і камернага аркестра, саната для фартэп'яна, сімфанічная паэма «Трубачы трубы гарадзеньскія», балет «Бураціна», які, дарэчы, прыняты да пастаноўкі ў Вялікім тэатры оперы і балета БССР, сімфонія «Гіпотэза»...

Напэўна, я не ўсё назваў. Але, здаецца, адзін гэты пералік дае падставу меркаваць аб дыяпазоне творчых пошукаў Кандрусевіча. Ужо ў пачатковы перыяд заняткаў кампазіцыйнай Валодзя шмат увагі аддаваў вывучэнню нацыянальнага фальклору, выкарыстоўваючы яго ў сваёй музыцы. З часам у яго творах стала ўсё ярчэй праяўляцца нацыянальная акрэсленасць музычнай мовы, тэм і матываў. Неаднойчы пачынаючы кампазітар звяртаўся да ўвасаблення ў музыцы тэм Радзімы, якая цесна пераплетаецца ў яго з тэмай дзяцінства, успамінамі пра родную Гродзеншчыну...

Праце ён хутка. Як кажуць, «на адным дыханні». У гэтым, на маю думку, праяўляюцца не толькі рысы яго характару, але і дастаткова высокі прафесіяналізм.

МАНАЛОГ СЯБРА

Мы пазнаёміліся на адным з маладзёжных фестываляў, што праходзіў у Мінску. Я студэнт універсітэта, ён студэнт кансерваторыі, будучы піяніст. Абодва ігралі ў ансамблях, захапляліся музыкой.

Пасябралі. І стварылі новы калектыв, які ў хуткім часе стаў вельмі папулярным сярод сталічнай моладзі. Валодзя ў

ім, як кажуць, іграў першую скрыпку. Ад усіх ён патрабаваў добрасумленнасці і дакладнасці. Шматлікія рэпетыцыі забіралі многа сіл і часу. У партасць Кандрусевіча здзіўляла. Але потым зразумела, што гэта ў яго ў характары. Бацька яго такі ж: аказваецца, сабраў некалі ўласнымі рукамі аўтамабіль!

Аднак і ў перыяд самых напружаных рэпетыцый, у час канфліктаў ён не быў знешне ўзрушаным, разлазваным. Гэтая яго ўпэўненасць, спакой нейкім чынам перадаваліся астатнім, ствараючы атмасферу даверу і ўзаемаразумення. Працавітасць ж майго сябра можна было толькі пазаздросціць. Нават калі мы разам адпачывалі ля Чорнага мора або на беразе Нарачы, ён і там кожную хвілінку праводзіў за піяніна.

Не вельмі гаваркі, стрыманы ў адносінах з людзьмі, ён выдзяляўся сярод нашай шумлівай кампаніі. Яго думкі, настрой, перажыванні знаходзілі сваё адлюстраванне ў музыцы. Менавіта тут ён мог выказаць сябе, сваё светаадчуванне.

Цікавыя былі нашы паездкі ў Гродна, дзе ён нарадзіўся, па розных гістарычных мясцінах Беларусі. А потым у яго з'явілася сям'я, новыя клопаты, двое малых, якім Уладзімір аддае многа часу.

МАНАЛОГ КАМПАЗІТАРА

Спачатку я вырашыў быць піяністам. Вучыўся. Некаторы час працаваў канцэртмайстрам у оперным тэатры. Напэўна, я мог бы стаць ядрэнным выканаўцам. Але захацелася самому ствараць музыку. Ды я ўжо нешта і пісаў. Зноў стаў вучыцца. Кампазіцыя са мной займаўся Яўген Глебаў. У час вучобы ў аспірантуры прынялі ў Саюз кампазітараў БССР. Здаецца, усё проста. Быццам так і было праграмавана ў маім лёсе. Аднак гэта толькі здаецца. І хаця мне было даволі лёгка вучыцца і ў музычнай школе, і ў кансерваторыі, аднак хутка прыйшло ўсведамленне таго, наколькі цяжка і адказная мая будучая прафесія. Апазубаў калектывы, якія стварылі новы калектыв, які ў хуткім часе стаў вельмі папулярным сярод сталічнай моладзі. Валодзя ў

ВЫЙШЛА КНИГА ВЫБРАННЫХ ТВОРАЎ АНАТОЛЯ ВЯРЦІНСКАГА

ПАЭТЫЧНЫЯ ВЫШЫНІ ЖЫЦЦЯ

Перш чым гаварыць пра кнігу выбранай паэзіі Анатоля Вярцінскага «Святло зямное», нагадаем назвы папярэдніх яго зборнікаў: «Песня пра хлеб» (1962), «Тры цішыні» (1966), «Чалавечы знак» (1968), «З'яўленне» (1974), «Час першых зорак» (1976), «Ветрана» (1979). Звяртаючы на сябе ўвагу ў назвах словы «хлеб», «чалавечы», «зямное»... Значыць, размова заўсёды ідзе пра чалавека, пра зямлю, пра хлеб, пра ўсё тое, чым жыве чалавек. Але самі назвы паэтычныя.

Анатоль Вярцінскі ў творах шматгранны і шматаблічны, але ў даным выпадку мы звяртаем увагу на назвы таму, што ў іх адбіліся нейкія галоўныя рысы творчасці яго паэзіі, яго погляды, яго настроі. І калі мы чытаем назвы «З'яўленне», «Тры цішыні», «Чалавечы знак», «Ветрана», то і ў іх адчуваем настрой паэта, яго імкненне спасцігнуць глыбінную сутнасць чалавечага жыцця.

Кніга выбраных твораў — заўсёды вынік пэўнага творчага шляху, тым больш, калі яна выходзіць у год «круглага» для аўтара юбілею — сёлета Анатолю Вярцінскому спаўняецца пяцьдзесят.

Яшчэ на пачатку творчага шляху Анатоль Вярцінскі праявіў схільнасць да скарыстоўвання факта ў сваіх вершах («Стронцый» «Стракача сарока, стракача...», «Многа ёсць на зямлі калек...» і інш.). Відаць, гэтую асаблівасць даў яму само жыццё, яго праца ў рэдакцыях раённых газет, дзе ён набыў уменне іх убачыць і знайсці, каб паказаць у допісах малюнак сяўбы і сенакоса, клопаты даяркі і палыва. Але ў паэтычных творах Анатоль Вярцінскі заўсёды знаходзіў глыбейшае асэнсаванне факта, выказваў больш агульную думку:

Імчыць машына «хуткай дапамогі»,
Ратунак, пэўна, некаму нясе...

...Вось так бы нам заўсёды біць трывогу,
Як толькі стрэўся чалавек з бядой.
Гэтая прывязанасць да фактаў засталася характэрнай для паэта і надалей, толькі з часам ён асэнсавваў іх больш шматзначна, філасафічна.

Тэма вайны — гэта тэма гераізму і перамогі. Паэт заўсёды звязвае мінулае з су-

часным, бо страты на вайне парадзілі адзіноту жанчын, бо вайна пакінула і фізічныя, і душэўныя раны. «Дынамік» — адзін з лепшых твораў аб вайне не толькі ў Вярцінскага, але і ў беларускай сучаснай паэзіі. Наогул, гартаючы выбранае А. Вярцінскага, я не раз лавіла сябе на думцы, што аўтар уключыў у кнігу ўсе вершы, якія і мне, як чытачу, даспадобы, па душы. Скажам, пра вайну добра запомніўся «Рэквіем па кожным чацвёртым», «Балада пра спаленую вёску і жывога пеўня», «Цётка плакала па ўсім свеце...» і іншыя творы.

Звернемся да сучаснасці:

— Што значыць сапраўдным другам быць?

— Любіць.

— Што значыць адана справу рабіць?

— Любіць.

— Што значыць дарогу ў жыцці не згубіць?

— Любіць.

— Што значыць зямное шчасце здабыць?

— Любіць.

Вельмі глыбокі сэнс у гэтым вершы. Паэт імкнецца адказаць на многія пытанні. Любоў для яго — актыўная і дзейсная сіла, якая перамагае, калі не ўсё, то вельмі і вельмі многае.

Паэт нямагла піша пра жанчыну, каханне («Эдзіт Піяф хоча любві», «З'яўленне», «Мужчына, жанчына, Чаканне» і інш.).

Некалі Міхась Лынькоў любіў звяртацца да маладых пісьменнікаў са словамі: «Дзяржайце, уюнашы». Гаварыў такія словы ён і Анатолю Вярцінскому (паэт цікава расказаў пра гэта ў кнізе артыкулаў і рэцэнзій «Высокае неба ідэала»). Лынькоўскае слова «дзяржаць» вельмі ўдала пераклікаецца з дэвізам самога паэта — «Ні дня без падзеі!» («Аптымістычны верш»).

Унутраная змястоўнасць вобраза, актыўнасць духу асабліва характэрныя для вершаў А. Вярцінскага апошняга часу. Высока ацэньваючы яго кнігу выбранай паэзіі, хочацца выказаць веру, што паэта чакаюць новыя ўдачы, новыя творчыя здзяйсненні.

Г. ЯКАЎЛЕВА.

тавана магчымаць карыстацца роднай і любой іншай мовай, ці армянскай, ці азербайджанскай або рускай. Гэтая магчымаць гарантавана з улікам рэальна існуючых мясцовых этналінгвістычных умоў.

Так, у Грузіі ёсць сотні школ для нацыянальных меншасцей — армянскіх, асецінскіх, рускіх і інш. (грузінскіх — у дзесяць разоў больш). З 27 прафесійных дзяржаўных тэатраў — 23 грузінскія, ёсць абхазскія, армянскія, два рускія; 116 газет выходзяць на грузінскай, шэсць на рускай і г. д. У іншых рэспубліках свае прапорцы. Але прынцыпы раўнапраўя, яго гарантыі дэ-юре і дэ-факта ўсюды, па сутнасці, аднолькавыя.

Вядома, у такіх умовах была і засталася архіваванай праблема міжнацыянальных зносін. Просты прыклад: я ведаю татарскую, узбекскую, рускую і дзве замежныя мовы, але ніводнай каўказскай. І не мог бы гутарыць, напрыклад, з грузіна-

мі, не знайдзі мы агульнай мовы. Якой жа аддаць перавагу? Помню, у этналінгвістычна стракатым Цалгуба ўсе мы, госці і гаспадары, выбралі звычайна рускую, самую распаўсюджаную ў СССР і, мяркую, дакладна названую першай сярод роўных.

ПРЫЗНАНЫ СРОДАК МІЖНАЦЫЯНАЛЬНЫХ ЗНОСІН

Думаю, ніхто не мог бы вывучыць усе мовы, на якіх гавораць і пішуць у СССР. Выйсць адвадае: выбраць з іх адну як самы зручны і універсальны інструмент узаема разумення. Лепш за ўсе адвадае гэтай функцыі руская. Па колькасці валодаючых ёй яна першая ў краіне і трэцяя (пасля кітайскай і англійскай) на Зямлі. Зрэшты, важныя не толькі колькасныя характарыстыкі. Ну, а якасці рускай мовы прызнаны не толькі ў нас: успомнім хаця б цытаваныя вышэй водгукі аб ёй у ЗША і Англіі.

Паводле ацэнак замежных

лінгвістаў, яна «самая магутная з славянскіх», багаццем слоў перавышае романскія, багаццем форм — германскія. Яшчэ вялікі вучоны XVIII стагоддзя Міхаіл Ламаносаў, які ведаў не толькі рускую, пісаў: «Карл V, рымскі імператар, гаварыў, што іспанскай мовай з богам, французскай з сябрамі, нямецкай з неприяцелямі, італьянскай з жаночым полам гаварыць прыстойна. Але калі ён у расійскай мове быў майстар, то... знайшоў бы ў ёй пышнасць іспанскай, жывасць французскай, моц нямецкай, пяшчоту італьянскай, звыш таго багацце і моцную ў выяўленнях кароткасць грэчаскай і лацінскай». У гэтым пераконнае і друкаванае слова, асабліва мастацкая проза, паэзія.

«Толькі ў рускай літаратуры чую я трубны голас новага часу; пісьменнікі іншых народаў толькі гуляюць ля ног такіх талентаў, як Талстой і Дастаеўскі», — чытаем у манаграфіі Мідлтана

Мэры пра Дастаеўскага (Лондан, 1916). М. Горкі: «Ні адна з літаратур Захаду не ўзнікала да жыцця з такой сілай і хуткасцю, у такім магутным, асляпляльным бляску таленту... Значэнне рускай літаратуры прызнана светам, здзіўленым яе прыгажосцю і сілай». Дадам, у перакладах, нават лепшых, страчваюцца многія важныя адценні арыгінала.

Між тым вывучыць рускую мову не так цяжка, як думаюць іншыя; яна не складаней за іншыя сусветныя мовы. Сярод яе пераваг — рэдкая шырыня інтэрлінгвістычнай базы, яна блізкая і неславянам. Сапраўды, чужая нацыяналістычнай самаізаляцыі, яна спагон веку актыўна ўзаемадзейнічала з іншымі мовамі. Гэта адкрытасць для ўзаемаўплываў, звязаная з цягай яе носьбітаў да знаёмства і кантактаў з рознымі народамі Усходу і Захаду, дала шмат запазычанняў, часта толькі дубліруючых уласныя словы. Узаемаўбагачэнне працягваецца, гэтаму садзейнічае расшырэне між-

народнай кааперацыі, абмен людзьмі і ідэямі ў духу Хельсінкі.

Асабліва інтэнсіўнае ўзаемадзеянне ў маёй краіне, дзе яму спрыяе раўнапраўе нацыя і моў, іх развіццё і збліжэнне. Каля 50 народаў пры Савецкай уладзе ўпершыню атрымалі навукова распрацаваную пісьменнасць, а з ёй і магчымаць памножыць свой уклад у скарбніцу шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Выйгралі ўсе мовы, уключаючы рускую.

Брытанскі вучоны і фантаст Артур Кларк у кнізе «Профілі будучага» прыкідваў, руская або англійская стане асноўнай мовай чалавечтва ў XXI стагоддзі. Не ведаю, як ва ўсім свеце, а ў СССР, перакананы, руская застанеца першай сярод роўных, добраахвотна выбранай нам як эфектыўнейшы сродак міжнацыянальных зносін.

Запісаў Леў БАБРОЎ.

пра той час, калі была створана, пра асобу стваральніка, які, у сваю чаргу, павінен востра адчуваць сучаснасць.

Я выступаў сам, наведваў канцэрты ўсіх больш-менш вядомых прафесійных калектываў, выканаўцаў, пісаў музыку для кіно і тэатра, рабіў аранжыроўкі, дырыжыраваў... Словам, паспрабаваў сябе ў розных ролях. Вучоба ў вядомых беларускіх кампазітараў спрыяла таму, што я заанава адкрываў для сябе пласты народнай музыкі, інтэрпрэтаваў некранутыя і малавядомыя старажытныя фальклорныя жанры. І ўва мне быццам прачыналася пачуццё роднай зямлі і адчуванне сваёй прыналежнасці да яе вялікіх продкаў. Адначасова я больш уважліва вывучаў беларускую літаратуру і паэзію.

Мяне «цягну» да стварэння значных музычных форм — балетаў, сімфоній. Але і тут я эксперыменцірую, у добрым сэнсе гэтага слова. Нядаўна набыў электрамузычны сінтэзатар, паспрабую выкарыстаць магчымасці радыётэхнікі пры стварэнні музыкі балета «Хрыстос прыямліўся ў Гародні» па Раману Караткевіча, работу над якой я ўжо распачаў.

Аўтарскі маналог

Напэўна, гэтай цёплай восенню Уладзіміру Кандрусевічу не даялася пабываць на Віліі, дзе ён звычайна з захапленнем займаецца падводным паляваннем. Адміністрацыя філармоніі запрасіла яго на некалькі месяцаў у якасці дырыжора аркестра ансамбля народнага танца БССР. У канцы кастрычніка гэты калектыв будзе прадстаўляць нашу рэспубліку на Днях Савецкага Саюза ў Францыі. Таму рэпетыцыі адбываліся амаль кожны дзень... (Дарэчы, ансамбль выконвае некалькі твораў Кандрусевіча — «Фінальную сюіту», «Лірычную маталіху» і «Груздаўскую»). Сустрэцца з Уладзімірам Кандрусевічам было даволі няпроста. Таму я вырашыла спачатку пагутарыць з тымі людзьмі, якія добра ведаюць яго: педагогам кансерваторыі народным артыстам рэспублікі кампазітарам Яўгенам Глебавым і сябрам Уладзімірам Спірыдовічам, з якімі яны некалі ігралі ў ансамблі. Менавіта іх думкі, здалося мне, дапамогуць чытачу скласці ўяўленне пра асобу майго сучасніка, пачынаючага кампазітара. Вядома, самі па сабе факты яго біяграфіі вельмі звычайныя: вучыўся, служыў у арміі, зноў вучыўся... Але якраз гэтыя факты даюць магчымасць падумаць над тым, што ж аказалася вызначальным у лёсе майго героя, што падштурхнула яго да творчасці, да ўсведамлення свайго месца ў жыцці.

Выхаваны ў простае, працалюбивай сям'і, ён і сам вызначаўся вялікай працавітасцю. Усё, што рабіў Валодзя, было сур'ёзна, грунтоўна. Землякі-гродзенцы, з якімі ён разам прыехаў вучыцца ў Мінск, ведаючы, відаць, гэтыя рысы Кандрусевіча, нежэ «трымаліся» яго. Ён стаў іх лідэрам, наогул, не імкнучыся да гэтага. Добра пеў, іграў, стаў кумірам маладых слухачоў. Не заўважаючы гэтай сваёй папулярнасці або ставячыся да яе абыякава, ён адначасова выдатна здае экзамены ў кансерваторыі, ездзіць у фальклорныя экспедыцыі па Беларусі, часты госць у сваіх бацькоў у Гродна. Дарэчы, усе яго сябры знаёмыя з яго бацькамі, з яго домам, з яго горадам. І ў гэтай яго прывязанасці да родных мясцін, да бацькоўскага кутка, вернасці ім, здаецца мне, і трэба шукаць вытокі яго творчасці. І яшчэ адна рыса, якая, на мой погляд, дамалёўвае партрэт героя: нягледзячы на вялікую занятасць, ён шмат часу аддае сваім дзецям. Займаецца з імі, гуляе — адным словам, выхоўвае, як некалі рабілі гэта і яго ўласныя бацькі. Дапамагае парадамі і справамі сябрам. Напісаў новыя творы: дывертысмент для струннага і клавійных інструментаў, канцэрт для аркестра і саліруючага фартэпіяна, кампазіцыі, прасякнутыя шчырым жаданнем аўтара сказаць сваё слова, якое будзе цікавым для яго сучаснікаў, для яго слухачоў. Апошнія словы выдзелены зусім не выпадкова. Бо Уладзімір Кандрусевіч больш схільны да стварэння твораў акадэмічных жанраў, успрыняцце якіх патрабуе спецыяльнай падрыхтоўкі. Ён менш вядомы шырокаму слухачу, чым скажам, кампазітары-песеннікі. Знайшоўшы сваю тэму ў мастацтве, Кандрусевіч паслядоўна і ўпарта працуе над яе ўвасабленнем у музычных творах. А яшчэ яго добра ведаюць дзеці. Для іх ён напісаў вакальны цыкл на вершы Барыса Заходзера «У запарку», кантату для дзіцячага хору і аркестра «Муха-спявачка», балет «Бураціна».

З выкананнем гэтых твораў ён часта выступае перад дзіцячай аўдыторыяй. Такія сустрэчы заўсёды прыносяць вялікае задавальненне і аўтару, і слухачам.

Малады беларускі кампазітар на пачатку свайго творчага шляху. Усё для яго толькі пачынаецца. Але «уверцюра» да вялікага канцэрта ўжо, можна сказаць, прагучала.

Таццяна АНТОНАВА.

ФЕСТИВАЛЬ НАЗЫВАЕ ЛАЎРЭАТАЎ

Шматсерыйны фільм рэжысёра Л. Куліджанава «Карл Маркс. Маладыя гады», створаны Цэнтральнай кінастудыяй дзіцячых і юнацкіх фільмаў імя М. Горкага і кінастудыяй «ДЭФА», прызнаны пераможцам па раздзелу мастацкіх тэлевізійных фільмаў IX Усесаюзнага фестывалю тэлефільмаў, што адбыўся ў Ерэване.

Спецыяльны прыз журы прысуджан шматсерыйнаму дакументальнаму тэлевізійнаму фільму «Цаліна» (вытворчасць Дзяржтэлерадыё Казаскай ССР). Гэта стужка, якая ўдзельнічала ў інфарма-

цыйным праглядзе фестывалю, з'яўляецца дакументальнай экранізацыяй аднайменнай кнігі Л. І. Брэжнева.

Вялікага прыза журы па жанру дакументальных тэлефільмаў удастоены дзве стужкі — «Старэйшае пакаленне» (Ленінградскі камітэт па тэлебачанню і радыёвяшчанню) і «Калужскі вар'янт» (творчае аб'яднанне «Экран»). Вялікімі прызамі журы таксама адзначаны музычны тэлефільм — «Атар Тактакішвілі. Старонкі творчасці» (творчае аб'яднанне «Экран») і «Рыцар музыкі» (Дзяржтэлерадыё Эстоніі);

карціна для дзяцей «Толькі востраў не возьмеш з сабою» («Азербайджанфільм») і мультыплікацыйная стужка «Плэстылінавая варона» (творчае аб'яднанне «Экран»).

Сярод лаўрэатаў фестывалю — работа беларускіх кінематаграфістаў «Адной зоркі я паўтараю імя», якая расказвае пра касманаўта, нашага земляка Пятра Клімука. Рэжысёр тэлефільма — нядаўні выпускнік Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута Уладзімір Бокун.

СПАДЧЫНА МІХАСЯ ЛЫНЬКОВА

Падпісчыкі атрымалі першы том збору твораў народнага пісьменніка Беларусі Міхася Лынькова, які ў васьмі тамах выпускае выдавецтва «Навука і тэхніка». У кнігу ўвайшлі апавяданні, напісаныя аўтарам на працягу 1926—1941 гадоў. Сярод іх такія папулярныя лынькоўскія творы, як «Гой», «Над Бугам», «Андрэй Лятун» і многія іншыя, а таксама «Гома», «Чыгуныя песні», «У вагоне», «Журавель мой, жу-

равель...», «Янка-парашутыст», «Няўдача Ота фон Гаўэра», «Пра хлопчыка Яську», «Восенскай ноччу», «Дай зорачку», якія па тых ці іншых прычынах не ўключаліся аўтарам у яго прыжыццёвы збор твораў у чатырох тамах, што выходзілі ў 1967—1968 гадах.

Прадмову да выдання напісаў Юльян Пшыркоў.

Варта адзначыць, што гэты збор твораў, які падрыхтаваў

Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР — першае навукова-каменціраванае выданне спадчыны народнага пісьменніка. У яго будзе ўключаны раман «На чырвоных лядах», урыўкі з рамана «Сенька Сокал», многія апавяданні, публіцыстычныя і крытычныя артыкулы, выступленні, лісты пісьменніка, што шырокаму чытачу невядомы.

Збор твораў мяркуюцца завяршыць у 1984 годзе.

На сцэне акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР у мінулым сезоне былі пастаўлены оперы і балеты кампазітараў XVIII—XIX стагоддзяў — Дж. Пергалезі, І. Гайдна, І. Хельсгеда. Гэтыя творы ўвайшлі ў праграму «Вечары старадаўняй оперы і балета», што з поспехам ідзе і цяпер. **НА ЗДЫМКАХ:**сцэны са спектакля «Служанка-пані» Дж. ПЕРГАЛЕЗІ, «Фестываль кветак у Чынзана» І. ХЕЛЬСГЕДА, «Выбар капельмайстра» І. ГАЙДНА. Фота У. КРУКА.

НАШЫ СПАВУТБІЯ ЗЕМЛЯКІ

ПРАФЕСІЯ— АБАРОНЦА АЙЧЫНЫ

Кожны раз, калі гаворка заходзіць пра Брэст, мужнасць савецкіх воінаў пры абароне горада і крэпасці ад фашысцкіх захопнікаў, я ўспамінаю і тых салдат, афіцэраў, якія былі іх папярэднікамі, адстойвалі і ўмацоўвалі славу сваёй Айчыны ў бітвах мінулага стагоддзя. І мне хацелася б расказаць сёння пра аднаго з іх, генерала Афанасія Красоўскага. Ён быў адукаванейшым чалавекам свайго часу, саратнікам Суворова, Баркляя-дэ-Толі, Кутузава.

Службу пачаў пры Сувораве унтэр-афіцэрам у Бугскім егерскім корпусе. Браў Хоцін, штурмаваў крэпасці на Дунаі. У 1804 годзе з эскадрай Чарнаморскага флоту адправіўся з 14-м егерскім палком на востраў Корф, дзе тады знаходзіўся рускі гарнізон, а адтуль у горад Неапаль, на вуліцах якога часта гучала «соловей-соловей—пташечка». То быў час, калі рускія караблі бралі бастыёны, а пяхота абжывала іх, калі ў рускіх былі ў саюзніках англічане і адзін непрыяцель — Напалеон, які пажадаў «праглынуць» усю Еўропу.

Егеры былі ў модзе. Яны ўмелі змагацца ў лясах, гарах, на моры. З іх камплектаваліся групы і атрады добраахвотнікаў, калі трэба было забяспечыць пераправу, разведаль, што робіцца ў тыле ворага.

Капітан Красоўскі ў час пераправы рускіх войск у 1810 годзе праз Дунай ля Туртукая камандаваў такім атрадам, за паспяховыя дзеянні якога быў узнагароджаны ордэнам святога Георгія 4-й ступені і атрымаў чын падпалкоўніка.

Сербы, змагаючы пад прыгнётам турак, звярнуліся да Расіі за дапамогай. Рускія былі адзінай надзеяй на выратаванне ад поўнага знішчэння. З атрадам бяспрашчальных егераў падпалкоўнік едзе ў Сербію. Калі вайна перакінулася за Нёман, Афанасій Красоўскі вяртаецца са сваімі байцамі дамоў і ўліваецца ў армію адмірала Чычагава, па загаду якога яны блакіравалі подступы да беларускага горада Барысава, дзе далі бой арміі Напалеона.

За выключную асабістую храбрасць, праяўленую ў час гэтага змагання, А. Красоўскі ўзнагароджваецца ордэнам святога Георгія 3-й ступені.

У 1823 годзе Красоўскі назначаецца начальнікам штаба 4-га пяхотнага корпуса. У 1826 яму прысвойваюць званне генерал-лейтэнанта і назначаюць камандзірам 20-й пяхотнай дывізіі, якая адпраўляецца ў дзеючую армію на Каўказ.

У той час там вялася падрыхтоўка да ўзяцця ханства Эрыванскага, 20-й дывізіі прадпісвалася забяспечыць правага крыла наступаючай арміі. Пазней правы фланг аказаўся цэнтрам усіх баёў за ханства.

З назначэннем А. Красоўскага начальнікам 7-й пяхотнай дывізіі (1829 год) пачалася ўзмацненая падрыхтоўка да аказання ваеннай дапамогі балгарам, што пакутавалі пад турэцкім прыгнётам. 7-я дывізія разраслася да корпуса, які быў тайна перапраўлены ў раён Плеўны. І хоць да поўнага вызвалення Балгары было яшчэ амаль паўстагоддзя, корпус Красоўскага, знаходзячыся ў глыбінні паўстанцаў, выканаў сваю задачу: балгары яшчэ раз перакаваліся ў тым, што рускія людзі гатовы прыйсці ім на дапамогу.

У 1831 годзе Афанасій Іванавіч прыязджае ў родны Брэст, дзе яго чакаў сфарміраваны пяхотны корпус і дзе яму ўручылі 7-мы па ліку ордэн, на гэты раз Аляксандра Неўскага з алмазамі і ўпрыгожаннямі. У Брэсце яго застала і вестка аб тым, што яму прысвоена званне генерал-ад'ютанта і што ён назначаецца начальнікам штаба 1-й арміі, у якой 55 гадоў таму назад пачынаў службу ў саставе Бугскага егерскага корпуса.

Шлях А. Красоўскага ад малодшага афіцэра да генерала — гэта шлях працаўніка, байца, кляпатлівага камандзіра для дзесяткаў тысяч падначаленых. Афанасій Іванавіч сумленна выканаў свой абавязак перад радзімай і таму назаўсёды застаецца ў памяці ўдзячных нашчадкаў.

Па-іншаму склаўся лёс яго сына — Андрэя Красоўскага, які скончыў Аляксандраўскі кадэцкі корпус з адзнакай. Андрэй Афанасевіч служыў і ваяваў у сярэдзіне мінулага стагоддзя ў Крыме, затым быў пераведзены ў Брэсткую крэпасць, дзе яго павіншавалі з прысваеннем звання падпалкоўніка.

Сын легендарнага героя жыў у іншы час, чым яго бацька. Гэта быў перыяд, калі на змену дэкабрыстам прыйшлі разначынны-народнікі. Кіруючы Андрэем Красоўскім гурток па распаўсюджванню рэвалюцыйных пракламацый сярод ваеннаслужачых хутка заваяваў аўтарытэт і стаў той прыцягальнай сілай, якая будзіла розумы і непакоіла сэрцы, клікала да перабудовы прыгонніцкай дзяржавы.

У 1862 годзе члены гуртка былі арыштаваны. Ваенны трыбунал прыгаварыў падпалкоўніка Андрэя Красоўскага да пакарання смерцю. Праз тры месяцы Аляксандр II змяніў пакаранне дванаццацю гадамі катаргі. Адыгралі ролю выдатныя заслугі перад Айчынай Красоўскага-бацькі.

Андрэй Афанасевіч адбываў катаргу ў Нерчынку на Аляксандраўскім заводзе адначасова з М. Чарнышэўскім, з якім пасябраваў.

На арышт і суд Андрэя Красоўскага хутка адгукнуўся «Колокол» (руская палітычная газета, што выдавалася за мяжой). У № 1 за 1863 год А. Герцэн у спачувальных тонах расказаў чытачам аб лёсе падпалкоўніка і яго паплечнікаў па падпольнай рабоце сярод ваеннаслужачых.

Неўзабаве Андрэю Афанасевічу ўдалося ўцячы з Аляксандраўскага завода, але, на жаль, няўдала: 14 чэрвеня 1868 года жандары схопілі яго. Красоўскі пакончыў жыццё самагубствам. У той час яму ішоў 46-ты год.

Пазней у «Былым і думках» А. Герцэн пісаў: «У афіцэрскім свеце пасля Крымскай вайны пачынаўся сур'езны рух, ён роўна даказваецца і пакаранымі, як Слівінскі, Аригольдт... і забітымі, як Патэбня, і сасланымі на катаргу, як Красоўскі, Обручаў і інш...»

...Праз паўтара стагоддзя, у час Вялікай Айчыннай вайны, усюму свету стала вядома імя Героя Савецкага Саюза маршала авіяцыі, выдатнага палкаводца ваенных лётчыкаў Сцяпана Красоўскага — земляка і далёкага сваяка Афанасія і Андрэя Красоўскіх.

Віктар БАБРОВІЧ.

Гасцінна сустракае падарожнікаў турбаза «Возера Нарач». Праз яе праходзяць усесаюзныя і мясцовыя турыстычныя маршруты. Таму сярод адпачываючых у гэтым маляўнічым кутку беларускай прыроды можна сустрэць аматараў падарожжаў з нашай рэспублікі, масквічоў і ленинградцаў, жыхароў спякотнай Туркменіі і Запалля, іншых раёнаў краіны. Пешыя паходы па Нарачанскаму краю, падарожжы на шлюпках і байдарках знаёмяць турыстаў са славуцасцямі, гістарычным мінулым тутэйшых месцаў, з развіццём курортнай зоны.

НА ЗДЫМКАХ: прыёмна адпачыць у такой альтанцы-цераме; інструктар турбазы Геннадзь ШЫШКО; у байдарачным паходзе па рацэ Нарач.

Фота Г. СЯМЁНАВА.

ПРЫЙШОЎ ЧАС ВУЧЫЦЦА

ДРУК КРАІНЫ КЛЯНОВАГА ЛІСТА ПРАЦЯГВАЕ КАМЕНЦІРАВАЦЬ
ВЫНІКІ «КУБКА КАНАДЫ»

Канадцы вельмі пакутліва расставаліся з міфам аб перавазе свайго хакея. Нават пасля разгрому савецкімі спартсменамі каманды зорак НХЛ два з палавінай гады назад у Нью-Йорку на «Кубку выкліку» тут згадзіліся толькі з тым, што паміж дзвюма хакейнымі дзяржавамі наступіла не больш, як раўнавага сіл.

Роданачальнікі папулярнай гульні былі ўпэўнены, што хутка змогуць вярнуць славу хакейнай дзяржавы нумар адзін. Цудоўную магчымасць для гэтага, як тут лічылі, прадсталяў турнір «Кубак Канады», які яго арганізатары настойліва спрабавалі выдаць за нейкі суперчэмпіянат свету.

Узяўшы рэванш у Манрэалі, НХЛ была б не супраць увогуле адмовіцца ад правядзення падобных турніраў і ўдзелу ў чэмпіянатах свету. Прафесіяналы ў гэтым выпадку лічыліся б неперажывальнымі. Але зборная СССР зноў перамагла — 8:1.

Хоць паражэнне з'явілася халодным душам для ігракоў канадскай зборнай, але яны, як і мясцовыя спартыўныя журналісты, не шукалі апраўданняў, як гэта здаралася раней, у дрэнным судзействе або адсутнасці належнай падрыхтоўкі.

«Журнал дэ Манрэаль» адзначае, што цяпер дзялкам ад хакея будзе ўсё цяжэй і цяжэй убіваць балельшчыкам у галовы, што канадскі хакей самы лепшы ў свеце.

— Нам трэба павучыцца таму, як іграць у хакей у Савецкім Саюзе. Няма нічога ганебнага вучыцца ў тых, хто апырэдзіў нас, — працягвае «Журнал дэ Манрэаль».

— Больш ніхто і ніколі не зможа паставіць пад сумненне сапраўдную перавагу савецкага хакея, — падкрэслівае манрэальская «Прэс».

Хакеіст з Канады Дэнні Гейр, напрыклад, лічыць, што савецкія спартсмены перамаглі яго каманду дзякуючы майстэрскаму катанню і калектыўным дзеянням.

Вядомы хакеіст Гі Лефлер адзначаўшы выдатную ігру Траццяка, падкрэсліў, што восем шайб тым не менш у вароты яго каманды былі забіты не савецкім варатарам.

— Хакей — калектыўная гульня, — сказаў Лефлер. — На жаль, мы не змаглі пацвердзіць гэта сваімі дзеяннямі на пляцоўцы ў фінальным матчы.

— Ці згодні Скоці Боумэн з тым, што Савецкі Саюз цяпер, безумоўна, першы нумар у хакей? — спытаў у лепшага канадскага трэнера вядучы тэлевізійнай праграмы пасля фінальнага матча на «Кубак Канады».

— Вядома, — не задумваючыся, адказаў Боумэн. — Калі згодні вы, то ўсім астатнім у Канадзе прярэчыць не да твару, — красамоўна заклучыў вядучы.

Аналізуючы прычыны паражэння сваёй каманды, Скоці Боумэн указвае на лепшую ў параўнанні з прафесіяналамі тэхніку катання на каньках савецкіх ігракоў.

Гумар

— Вы не ведаеце, колькі міль ад Мальме да Сімыс-хамна?

— Міль дзесяць.
— А назад?
— Вядома, столькі ж!
— Не скажыце. Мяркуйце: паміж калядамі і Новым годам усяго адзін тыдзень, а паміж Новым годам і калядамі амаль цэлы год!

Жонка ўцякла ад мужа. Праз нейкі час вярнулася назад і ўпрошвае, каб ён гэта ёй дараваў.

А муж кажа:
— Тое, што ты ўцякла ад мяне, маю дараваць. Але тое, што назад вярнулася, я табе не дарую.

Паліцэйскі інспектар пытае вадзіцеля:

— Растлумачце, як адбылася аварыя.

— Вельмі проста. Мая цешча патрабавала, каб я павярнуў направа, а жонка — налева. Я стараўся задаволіць іх абедзвюх: вельмі не люблю сварак у сям'і.

— Паглядзі, Жан, што гэта там за шум.

— Гэта аўтамабіль спрабаваў павярнуць у бакавую вулічку.

— Ну і што?
— Вулічка аказалася не на месцы.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНИНСКІ
ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80; 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі.
Зак. 1701